ACCENTUL PE CULTURĂ ŞI VALORI ÎN STRUCTURA SISTEMULUI BLAGIAN DE GÂNDIRE

Emphasis on Culture and Values in Blaga's Philosophical System

Eugeniu NISTOR[8]

Abstract

A thinker and metaphysician of the mysteries of the world and the depths of the human soul, in his philosophical system Lucian Blaga focused on the way in which the basic elements of a culture operate within the various human communities or isolated individuals (ethnic communities, peoples, nations, personalities etc.). In order to achieve this critical analysis he resorted to the structural arrangement of the known data in a stylistic matrix of maximum generality, in which the categories of spirituality can be quantified and valued, highlighting thereby a modern vision of the cultural-historical phenomenon in time and space. Even more interesting is the application the Romanian thinker makes, by viewing the various basic issues of the Romanian culture, through the prism of categorical elements of the stylistic matrix. This is then deepened in the analysis the philosopher dedicated to the artistic phenomenon, but also to the religious one, where we detect the increased attention due to the sensitiveness of the topic, hence resulting probably Blaga's extra objectivity regarding the structuring of religious values.

Keywords: philosophical system, cultural theory, axiological focusing, mioritic space, religious values.

Gânditor român sistematic, Lucian Blaga (1895-1961) şi-a consolidat pregătirea filosofică şi şi-a conceput opera sub influenţa gândirii occidentale. Sursele din care s-a „alimentat" continuu spiritual şi care i-au catalizat ideile sunt dintre cele mai diverse: ele încep cu operele filosofilor greci clasici, creatori de mari sisteme de gândire (Platon, Aristotel, Plotin ş.a.), şi continuă cu gânditorii perceptivişti-senzualişti britanici, cu predispoziţie pentru cercetarea cauzalităţii şi a intelectului omenesc (George Berkeley, John Locke, David Hume), cu unii filosofi germani romantici (Goethe, Schelling), cu mari gânditori europeni din epoca modernă (Schopenhauer, Kant, Hegel) şi cu diverşi filosofi din epoca contemporană (Nietzsche, Bergson, Poincare, Spengler, Simmel, Freud, Keyserling, Chamberlain ş.a.).

Luând lucrările în ordinea cronologică a alcătuirii sistemului, prima treaptă este „Trilogia cunoaşterii" (cuprinzând volumele: *Eonul dogmatic*-1931, *Cunoaşterea luciferică*-1933, *Censura transcendentă*-1934), urmată de „Trilogia culturii" (cuprinzând: *Orizont şi stil* - 1935, *Spaţiul mioritic*-1936, *Geneza metaforei şi sensul culturii*-1937) şi de „Trilogia valorilor" (cuprinzând: *Artă şi valoare*-1939, apoi volumul *Gândire magică şi religie*, în care a topit ulterior două „cărţi": *Despre gândirea magică*-1941 şi *Religie şi spirit*-1942), reprezentând cea de-a treia treaptă a „construcţiei". Să precizăm însă că ultima treaptă a sistemului, cea de-a patra, este „Trilogia cosmologică", care a fost încheiată mult mai târziu, abia după război (ea cuprinzând volumele: *Diferenţialele divine*-1939, *Aspecte antropologice*-1947-1948 şi *Fiinţa istorică*-1959).[1]

[8] Assistant Prof, PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

Încă d in teza sa de doctorat, susţinută la Universitatea d in Viena, în 1920, şi publicată la Cluj, doi ani mai târziu, sub titlul *Cultură şi cunoştinţă,* după ce aminteşte de variabilitatea funcţională a ideilor, cuprinse adesea în „teorii unilaterale", cum ar fi *teoria metafizică* sau *teoria pragmatică*, Lucian Blaga îşi declină preferinţa pentru *teoria culturală*, din perspectiva căreia construieşte „Trilogia culturii" – cea mai rezistentă parte a sistemului său de gândire – sincronă în epoca interbelică cu concepţiile „paideumatice" sau „faustice" ale unor filosofi europeni „la modă" atunci (Riegl, Frobenius, Spengler, Worringer), la care ne vom referi pe larg în studiul nostru.

Arătând că morfologia culturii nu mai înţelege spaţiul în spiritul raţiunii kantiene, deşi îl situează tot în conştiinţă, Lucian Blaga atrage atenţia asupra rolului spaţiului ca potenţator variabil de sensibilităţi în cadrul diverselor culturi. Aici el vine cu o contribuţie proprie, remarcând existenţa în *dublete categoriale* a unui orizont spaţial al sensibilităţii conştiente şi a unui orizont spaţial al inconştientului, distincte unul de celălalt. Dar, susţine el, dacă există un orizont spaţial al inconştientului, atunci obligatoriu trebuie să fie şi un orizont temporal al inconştientului. Într-o manieră proprie, metaforică, dimensiunilor timpului, ca manifestări ale inconştientului, Blaga le dă denumiri sugestive; astfel, prezentul este *timpul-fluviu,* trecutul – *timpul-cascadă,* iar viitorul – *timpul-havuz,* acestea regăsindu-se în proporţii mai mari sau mai mici, în chip nuanţat, având valori caracterizante pentru profilul cultural al fiecărui ins sau colectivităţi umane. Însă – fapt foarte important – tocmai variabilitatea acestor dublete categoriale, ale sensibilităţii conştiente şi ale inconştientului, constituie factorii determinativi ai diverselor culturi. Aceşti factori nu acţionează însă singuri!

Pasionat de construcţii teoretice, filosoful român nu poate ignora reacţia spiritului uman, prin care spaţiul şi timpul sunt investite cu valori; el îi spune acestui proces *accent axiologic*, care poate fi *afirmativ* (de recunoaştere a valorilor) şi *negativ* (de respingere a nonvalorilor). Tot aici, filosoful mai descrie o categorie plină de semnificaţii a inconştientului – *atitudinea faţă de destin* – prin care sufletul cultural optează pentru unul din cele trei sensuri / posibilităţi fundamentale: *anabasic* (de înaintare, de expansiune, specific europeanului), *catabasic* (de timorare şi retragere în sine, specific indianului şi egipteanului) şi *neutru* (echivalent al stării pe loc, specific etiopianului). În sfârşit, ultima categorie de forţă a matricii stilistice, legată nemijlocit de nevoia omului de a întruchipa forme, este *năzuinţa formativă* sau tendinţa de structurare a imaginii lucrurilor într-o variaţie formală, în funcţie de un orizont cultural sau altul, de o epocă sau alta, de o individualitate sau alta, şi aici filosoful sesizează preferinţa pentru unele manifestări dihotomice care „lucrează" adânc în inconştient, şi anume: *modul tipizat* (din cultura antichităţii greceşti, filosofia lui Platon, arhitectura cu forme geometrice euclidiene etc.), *modul individualizant* (din mitologia popoarelor germanice, religia protestantă, metafizica monadologică a lui Leibniz etc.) şi *modul stihial* (din arta egipteană, pictura şi metafizica bizantină etc.). Toate aceste categorii, la care se adaugă şi unii factori secundari, care însă exercită şi ei unele influenţe, deloc neglijabile, constituie laolaltă o matrice stilistică. Componenţa acesteia este eterogenă iar

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

elementele ei sunt relativ autonome, manifestându-se distinct şi extrem de variabil în spaţiu şi timp.

Toate acestea au fost doar un fundament teoretic pentru aplicaţia consacrată definirii sufletului românesc. Aşa se face că spaţiul mioritic blagian ne uluieşte, în primul rând, prin încercarea temerară a filosofului de a ne oferi, dintr-un unghi nu prea comod, *o viziune stilistică originală asupra culturii române*, dar şi modalitatea ingenioasă a acestuia de a-şi pune în valoare conceptele operaţionale ale matricii stilistice printr-o demonstraţie „practică". Deşi este limpede, pentru oricine se încumetă să sondeze în profunzime, că epistemologia blagiană a matricii stilistice nu se suprapune cu prea mare fidelitate peste *categoriile mioritice*, fapt ce ne îndeamnă să ne întrebăm: *Sunt acestea chiar atât de atipice?!*

Cu toate că spaţiul mioritic ne transpune într-un orizont cam feeric şi sub o lumină cam paradisiacă, totuşi, să recunoaştem, unele idei se încheagă şi articulaţiile lor îşi vădesc adesea valabilitatea funcţională. *Plaiul mioritic ondulat,* succesiunea infinită de deal şi vale, prezent şi în rezonanţele doinelor şi baladelor noastre, strecurat în decursul veacurilor şi mileniilor în inconştientul individual şi colectiv, ar fi prima dintre categoriile abisale ale sufletului românesc. Acesteia i se mai adaugă *sentimentul destinului* care, în terminologia lui Blaga ar fi reprezentat de o înaintare în *sens anabasic*, dar cu o anume specificitate: de veşnic suiş şi coborâş, păstrând cu îndărătnicie, în adâncurile subconştientului, relieful ondulat al plaiului şi al văii. Influenţat de locul său de obârşie, inconştientul individual şi colectiv al românului ajunge să transforme peisajul într-o obsesivă *nostalgie orizontică,* care se manifestă apoi cu întreaga ei încărcătură de duioşie, oriunde s-ar afla pe globul terestru. Această misterioasă comuniune cu plaiul şi cu strămoşii lui care dorm sub plai, are semnificaţii totemice, mai ales în asocierea pe care omul mioritic o face între moarte şi extazul nunţial, reflectate de versurile din *Mioriţa,* impresionante prin sentimentul complex al „fatumului."[2]

Problema *orizontului temporal* este foarte vag amintită de Blaga: el susţine că sufletul mioritic s-a încăpăţânat, vreme de secole, să boicoteze istoria şi să trăiască retras, în cochilia de scoică a unei vieţi anistorice, preferând o existenţă de tip organic. Este aici o încărcătură plină de mister a modului ontologic adoptat de o întreagă etnie, pe timp neprecizat. Filosoful numeşte acest mod „boicot" al istoriei, şi nu altfel! Orice adaos sau orice minus în descrierea acestui mod de existenţă, nuanţează în alt sens (până la deformare) teoria blagiană. Şi aici putem arăta, ca exemplu de nuanţare, viziunea nihilistă asupra destinului formulată, în umbra filosofiei lui Nietzsche, de Emil Cioran, care critică platitudinea insului comun, dominat de o „fatalitate inexorabilă" şi de „spiritul de turmă."[3] Dar în filosofia românească au mai existat concepţii similare lui Blaga despre sufletul autohton: cea a lui Mircea Vulcănescu, preocupată să rezume destinul românesc la o însumare a „ispitelor" sale, care nu sunt altceva decât tulburătoarele „latenţe" ale trecutului sau ale modului său de viaţă, biologică şi spirituală.[4] Dintr-o cu totul altă perspectivă înţelege destinul C. Rădulescu-Motru, care pune accentul pe „energiile fecunde" ale unui neam ce, prin intervenţia lor, pot zăgăzui sau înlătura manifestările

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

pesimiste, iraționale, brutale și demonice ale vieții (niciodată înțelese ca mișcări geometrice uniforme), intervenind și corectând astfel, din mers, viitorul unei colectivități umane.[5]

Gânditorul din Lancrăm a arătat cu claritate că românul și-a prețuit și chiar divinizat orizontul spațial mioritic și că a preferat, adesea, să se retragă din istorie, adică s-o boicoteze – prin urmare, nu ne este greu să constatăm *accentul axiologic pozitiv pus pe cadrul spațial*, și cel negativ pus pe *cadrul temporal,* care l-a îndemnat la o viață „anistorică", de tip organic. *Organicul* este, în concepția lui Blaga, o categorie nouă a spiritualității românești, vizibilă atât în stilul arhitectural și în modul de așezare a caselor, cât și în metrica poeziei populare și, mai ales, în manifestările spiritualității creștine ortodoxe.

Într-o analiză comparativă a spiritualităților creștine (catolică, evanghelică și ortodoxă), filosoful insistă pe caracterul bipolar al acestora, orientarea lor fiind atât spre transcendent cât și spre vremelnicie, cu notele de particularitate ale fiecăreia, subliniind însă că diferențierile sunt mai curând de natură stilistică decât ideatică. Astfel, la catolici, transcendența rămâne inaccesibilă, iar categoriile vremelniciei sunt marcate de instituția bisericii, „ca stat al lui Dumnezeu pe pământ", și năzuința de putere cezarică; la protestanți avem aceeași viziune asupra transcendentului, dar plusează categoriile libertății individuale; în timp ce la ortodocși bipolaritatea este dată de pendularea continuă a spiritului între transcendența inaccesibilă și categoriile vremelnice ale organicului, „văzute" parcă prin lentilele ochelarilor purtați de morfologiști. Exemplele oferite de Blaga sunt multiple, deoarece el întrezărește aici un larg *pervaz* deschis către întreaga spiritualitate ortodoxă balcanică și răsăriteană. Cele trei tipologii religioase sunt diferențiate între ele printr-un întreg evantai de factori, precum: concepțiile despre biserică, concepțiile despre națiune, *diferențieri datorate* – formelor de graiuri, unghiului cultural, misionarismului, prozelitismului și magiei, conceptelor despre salvare, tipurilor umane și modurilor cum cele trei biserici își desfășoară ritualurile.

Însă *transcendentul care coboară* constituie, în gândirea blagiană, al doilea pol al spiritualității creștine, în raport cu care diferențele de viziune sunt datorate unei categorii stilistice, ținând, de această dată, de arhitectura religioasă a Agiei Sofia din Constantinopole; astfel este anunțată cea mai importantă categorie a ortodoxismului – *orientarea sofianică* – care, prin apel la filosofia greacă (*sophia* = înțelepciune), capătă sensul mai larg de înțelepciune divină, cu rol intermediar între Dumnezeu și lume (conform concepțiilor lui Dionisie Areopagitul, Florenski și Bulgakov). În *Miorița* sofianicul transfigurează natura care devine „biserică", iar moartea mioritică este asemănată cu un act sacramental, fiind asociată cu a „lumii mireasă". Pentru argumentarea ideilor sale, filosoful recurge la unele viziuni sofianice, depistate în mitologia noastră autohtonă, între care: „pământul transparent", „grâul cristologic", „slujba vântului", „cerul megieș" etc., specificând însă că acestea au fost asimilate, în timp, din cultura altor popoare.[6]

Năzuința formativă a sufletului românesc și-a declinat demult – susține Lucian Blaga – preferința pentru motivele geometrice și stihiale, ce se vădesc mai ales în *ornamentica artei populare* (costume, incizii pe unelte, porți de lemn și pridvoare, pe vase de lut etc.), toate fiind decorate cu motive geometrice, dintre care unele sunt specifice și altor popoare

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

europene sau balcanice. Dar matricea stilistică autohtonă nu ar fi completă dacă i-ar lipsi *dragostea pentru pitoresc şi podoabă* iar – când se referă la arhitectura religioasă – nu s-ar lămuri rostul frescelor care contribuie la accentuarea impresiei de contopire a naturii cu zidurile bisericilor, lăsând astfel ca revelaţia divină să se reverse nestăvilită şi în afara acestora, peste grădini şi câmpuri, peste crânguri şi peste păduri. Catrinţa, broboada, pălăria, ţundra ciobănească, pieptarul, şerparul, cămaşa, credinţele magice (femeile spre a fi frumoase trebuie să se spele în apele din care se adapă curcubeul, boabele de mazăre vărsate pe jos văzute ca lacrimi ale Maicii Domnului, lemnele arse care se „răzbună" şi îşi depun, noaptea, frunzele în geamuri, Abel văzut în lună cu capul spart suspendat peste un ciubăr etc.), *sfătoşenia proverbelor* – toate sunt expresii ale pitorescului, izvorând din adâncurile unui bogat substrat metafizic; *lirica populară românească* – cu încărcătura ei, nici prea grea nici prea uşoară, a *dorului neistovit,* analizat în diversele lui ipostaze, mergând de la dragostea pentru fiinţa iubită până la exprimarea tristeţii şi urâtului în doine şi bocete de jale – se alimentează şi ea din acelaşi fond misterios, contribuind, fără îndoială, la nuanţarea stilistică. Dar această tendinţă de a insufla tuturor determinantelor active o anumită „surdinizare" este o altă trăsătură reprezentativă a duhului românesc, şi anume: *discreţia.*

Legat de *configuraţia spaţiului mioritic,* se pot face unele asocieri şi comparaţii cu elemente şi manifestări semnificative, înregistrate în decursul veacurilor în istoria culturală, în etnografia şi folclorul nostru. Astfel, în ceea ce priveşte reprezentarea „onduliformă", nu este prea greu să o sesizăm în scrierile lui Dimitrie Cantemir (ca fenomen de „creştere" sau „descreştere") şi Vasile Conta, la acesta din urmă ca teorie argumentată a „ondulaţiunii universale", în care undele se desfăşoară ciclic, cu traseul marcat de trei momente: „curbă suitoare", „punct culminant" şi „curbă coborâtoare." Interesantă este la Conta şi concepţia sa privitoare la „înrâurirea mediului" asupra energiei şi „generării spontanee" a speciilor, ca şi soluţia de revigorare pentru „fiinţele organice superioare": *încrucişarea* şi *emigrarea,* cu efecte atât mai vitale cu cât rasele-mame contopite sunt mai aproape de punctele culminante ale undelor lor. Părăsirea greoaielor pietre ale tradiţiilor însemnând nu doar înnoire biologică, ci şi spirituală. Iar la Vasile Pârvan *ritmul istoric* este echivalentul unui ritm spiritual iar undele ritmice pot fi „închise", „statice" (pentru artă, ştiinţă şi filosofie) şi „deschise" (când spectrul lor se revarsă în mediul social, politic şi religios). Acelaşi savant susţine că nu „fatalismul cosmic" i-a marcat destinul ţăranului român, cât morala păgâno-creştină, prin care s-a lăsat pătruns de credinţa că răutatea şi nedreptăţile nu vor rămâne nepedepsite, astfel încât acesta poate aştepta cu „resemnare filosofică" până la ceasurile Judecăţii de Apoi.[7] Dar toate aceste aspecte nuanţate şi modul cum se reflectă ele în structura categoriilor blagiene ar necesita un studiu separat, care ar însemna, automat, să ne abatem de la scurta noastră incursiune în filosofia culturală a lui Lucian Blaga, astfel încât ne oprim aici, amânând investigaţia pe această direcţie pentru altădată.

Arhitectura sistemului de gândire al lui Lucian Blaga continuă să reflecte o creaţie durabilă şi singulară în cultura românească. Aceasta deşi au fost (şi încă mai sunt) ofensive critice îndreptate împotriva măreţei construcţii, însă nimic nu i-a afectat până în prezent

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

temeliile conceptuale şi alcătuirea măiastră de idei. Poate că chiar de aici derivă şi marele interes pe care opera blagiană continuă să îl stârnească printre cunoscătorii de filosofie. Marele păcat este că încă nu avem o traducere integrală a sistemului filosofic blagian în limbi de circulaţie internaţională, şi mai ales în germană şi engleză; e-adevărat că au fost unele încercări temerare în acest sens – între care şi traducerea în limba franceză a câteva dintre volumele sistemului, întreprinsă de George Dănescu Piscoci, la Paris, în urmă cu un deceniu – dar difuzarea acestora a fost extrem de restrânsă şi, astfel, aria lor culturală limitată.

Conceput în cicluri de creaţie (denumite „trilogii"), sistemul de gândire al filosofului român are în centru *ideea de mister*. Revelarea misterelor lumii prin plăsmuiri teoretice este însă dincolo de posibilităţile cunoaşterii obişnuite (denumită „paradisiacă"), ea constituind obiectul unui tip special de cunoaştere – denumită „luciferică" sau „minus-cunoaştere"; dar accesul insului uman la acest ultim tip de cunoaştere este limitat de „censura transcendentă" şi îngrădit de Marele Anonim, tocmai pentru a evita primejdia unei anarhii cosmice. Aceste coordonate ale gnoseologiei blagiene, iniţiate în „Trilogia cunoaşterii" vor suferi unele modificări în cea de-a treia treaptă din arhitectura sistemului blagian de gândire – „Trilogia valorilor" (care, descoperim că este de fapt o tetralogie, cuprinzând nu trei, ci patru volume, după cum urmează: *Artă şi valoare*, *Despre gândirea magică*, *Religie şi spirit* şi *Ştiinţă şi creaţie*) – devenind „cunoaştere de tip I", respectiv „cunoaştere de tip II". Publicând cărţile amintite mai sus, iniţial ca lucrări individuale, filosoful recurge ulterior la un artificiu, pentru a salva ideea de „trilogie", editându-le într-un singur volum, sub titlul „Trilogia valorilor", la Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1946, în cadrul căruia „topeşte" conţinutul din *Despre gândirea magică* şi *Religie şi spirit*, într-o singură carte, cu titlul *Gândire magică şi religie*. În conţinutul operei sunt explicate, în detaliu, unele aspecte delicate ale constituirii, de-a lungul istoriei, a diverselor tipuri de valori umane.

Pentru o mai bună înţelegere a miezului problemei, aşa cum rezultă el din lucrările blagiene, vom recurge la câteva schiţe rezumative. Astfel în volumul *Artă şi valoare* accentul cade pe originea şi funcţiile artei, pe autonomia ramurilor culturale, pe diferenţa dintre talent şi geniu, pe satisfacţia artistică, pe distincţia dintre frumosul natural şi cel artistic (legea nontransponibilităţii), filosoful reliefând cinci categorii de valori estetice de care ar trebui să se ţină cont în orice evaluare axiologică corectă (*valori polare*, constituite din termeni polari compuşi; *valori vicariante*, derivate din planul conştiinţei, care determină gustul; *valori terţiare*, aparţinând exclusiv sensibilităţii artistice; *valori flotante*, ţinând de osmoza artelor şi genurilor; şi *valori accesorii*, care ţin de cadrul exterior al operelor de artă, precum rama, scena, coperta, postamentul etc.).

În *Gândirea magică* filosoful se referă la necesitatea efectuării unei distincţii teoretice între mit şi magie, prin raportare atât la cele două moduri de existenţă structurate în trilogiile anterioare (orizontul lumii date şi orizontul misterului), cât şi la centrul metafizic nevăzut, guvernat de Marele Anonim Generatorul. În această distincţie comparativă, creaţiile mitice sunt încercări *gândite* de revelare a misterului, antrenând metafora şi

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

imaginarul în ansamblul desfăşurat al travaliului artistic, în timp ce magicul este mai mult *trăit,* configuraţia lui fiind total inaccesibilă intelectului, simţurilor sau imaginaţiei. Filosoful apreciază că încărcătura iniţială a magicului constituie „sarea oricărei culturi", constituind o „putere" deloc neglijabilă pentru stimularea elanului creator al fiinţei umane, ea având atât o *natură simili-fizicală*, prin capacitatea de a acţiona la distanţă fără a avea intermediar şi prin acţiunea ei nelimitată în spaţiu şi timp, cât şi o *natură psihoidă* (prin posibilitatea de a se transmite de la un corp la altul). Scăpând de sub influenţa factorilor stilistici, ideea magicului îndeplineşte, în viziunea lui Lucian Blaga, nu mai puţin de şase funcţii, între care primează *funcţia ontologică*, aceasta fiind o semirelevare stereotipă a misterului; dar el recunoaşte că există totuşi şi o *funcţie cognitivă,* având în vedere mentalitatea insului primitiv şi a ţăranului care încearcă să-şi explice o serie de probleme obscure; de asemenea îi atribuie şi o *funcţie vital sufletească;* cea de-a patra funcţie fiind cea *pragmatică*, de orientare în lumea experienţelor naive; penultima funcţie este cea *poetică*, fără de care poezia ar fi lipsită de valenţe metafizice; iar ultima funcţie atribuită este cea *religioasă,* pe care gânditorul o aşează la izvoarele sacralităţii, ca punct iniţial de pornire a oricărei religii. De asemenea, ar trebui să precizăm că elemente ale fondului religios şi valori ale spiritualităţii religioase sunt prezente peste tot în structura sistemului blagian de gândire dar şi că cele mai semnificative, în reflectarea aspectelor culturale, sunt de găsit în *Religie şi spirit,* unde sunt explicate, adesea, în detaliu, modalităţile de constituire, de-a lungul istoriei, a diverselor tipuri de valori umane. Rezumând, apreciem că analiza întreprinsă de filosof în privinţa valorilor religioase întruneşte toate exigenţele filosofiei, fiind perspectiva preferată de acesta, deoarece nu limitează demersul pornit la simpla contabilizare a materialului documentar, aşa cum se întâmplă în *cadrele ştiinţei*, şi nici nu „îngheaţă" dezbaterea de idei, încremenind-o cu totul într-o structură dogmatică (oricare ar fi aceasta), aşa cum se întâmplă în *cadrele teologiei*. În prima etapă a cercetării gânditorul cataloghează şi comentează un foarte bogat şi divers material specific, apoi defineşte religia şi limitele obiectului ei de acţiune, pentru ca ulterior să sublinieze importanţa factorilor stilistici în configurarea valorilor religioase, dovedind, în demersul său critic şi axiologic, că şi fenomenul religios, „în aparenţă atât de straniu şi de excepţional, se integrează în ordine umană ca şi alte fenomene ale spiritului creator."[8]

În finalul studiului nostru suntem datori să subliniem faptul că sistemul de gândire al lui Lucian Blaga a fost recunoscut de la început ca fiind cel mai original şi mai amplu din întreaga cultură română, fiind apreciat ca atare de susţinători şi criticat cu asprime de denigratori (deşi chiar şi aceştia au fost nevoiţi, în cele din urmă, să-i recunoască originalitatea!). Intrat într-un con de umbră după 1945, ca urmare a neaderării filosofului la rânduielile politice staliniste, instalate în România pe tancurile sovietice, opera sa filosofică a fost exclusă vreme de câteva decenii din circuitul cultural al epocii, abia prin anii '80 ai secolului XX intrând din nou în atenţia unor cercetători autohtoni, majoritatea provenind din mediul academic, aşa precum: Ion Mihail Popescu, Gheorghe Vlăduţescu, Al. Surdu, Al. Boboc, Mircea Flonta, Angela Botez ş. a. După 1990 cercul celor interesaţi de filosofia lui Blaga s-a lărgit continuu, cuprinzându-i şi pe unii comentatori străini, care

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)

au depistat şi au subliniat, în scrierile lor, ideile de rezistenţă şi de profundă originalitate ale gândirii blagiene, dintre aceştia amintindu-i pe: americanii Calvin O. Schrag, Archie B. Bohm şi Michael Scott Jones, britanicul R. T. Allen, israelianul Norman Siemmens, germanul Klaus Heitmann, austriecii Gerd-Klaus Kaltenbrunner şi Rainer Schubert, italianul Antonio Banfi, mexicanul Hugo Gutierrez Vega ş.a. Mai toţi comentatorii onești, din ţară şi din străinătate, au reliefat în studiile lor structura solidă a conceptelor filosofice axate pe aspectele culturale şi valorice ale sistemului de gândire al lui Lucian Blaga şi, în special, arhitectura măiastră de idei a matricii stilistice, care-i conferă o incontestabilă originalitate şi durabilitate temporală.

Note şi bibliografie:

1. Reproducem aici „sistemul" alcătuit de filosof în prima etapă, în ordinea cronologică a apariţiei cărţilor lui componente, fără a ne referi la *adaosurile* stabilite ulterior, prin Testamentul editorial din 25 august 1959. Configuraţia finală a sistemului poate fi considerată încheiată, conform prevederilor stipulate în Testamentul editorial, în momentul în care Lucian Blaga afirma: „Dorinţa mea este ca toate aceste lucrări să apară în patru tomuri împărţite astfel: „Trilogia cunoaşterii": 1. *Despre conştiinţa filosofică* (manuscris litografiat), I. *Eonul dogmatic,* II. *Cunoaşterea luciferică,* III. *Cenzura transcendentă*, 2. Supliment: *Experimentul şi spiritul matematic*; „Trilogia culturii": I. *Orizont şi stil*, II. *Spaţiul mioritic,* III. *Geneza metaforei şi sensul culturii*; „Trilogia valorilor": I. *Ştiinţă şi creaţie*, II.*Gândire magică şi religie*: 1.*Despre gândirea magică,* 2. *Religie şi spirit*, III. *Artă şi valoare; „*Trilogia cosmologică": I. *Diferenţialele divine,* II. *Aspecte antropologice* (litografiat), III. *Fiinţa istorică* (manuscris)." (Vezi Dorli Blaga – *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 2004, p. 46)

2. Lucian Blaga – *Spaţiul mioritic*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994, p. 25

3. Emil Cioran – *Omul fără destin,* în revista „Târnava", Târgu-Mureş, anul III, nr. 12 (8) / 1993, p. 7

4. Mircea Vulcănescu – *Dimensiunea românească a existenţei*, ediţie de Marin Diaconu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, l99l, p. 15

5. C. Rădulescu-Motru – *Timp şi destin,* cuvânt înainte de Nicolae Bagdasar, prefaţă de Ion Frunzetti, Bucureşti, Editura Saeculum I. O. şi Editura Vestala, 1996, p. 39

6. Lucian Blaga – *Spaţiul mioritic*, op. cit., pp. 99-101

7. Vasile Pârvan – *Scrieri,* text stabilit, studiu introductiv şi note de Alexandru Zub, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1981, p. 381

8. Lucian Blaga – *Religie şi spirit*, Editura „Dacia Traiană" SA, Sibiu, 1942, p. 9

.

BDD-A27266 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:13:51 UTC)